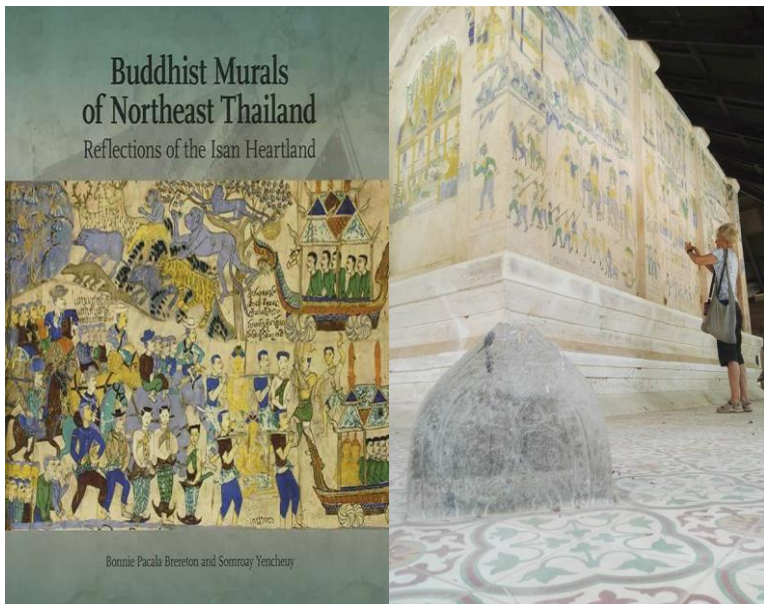

บทความเรื่องที่ 8

สถานภาพอุปแต้มอีสานศึกษา :
อดีตจนถึงปัจจุบัน

The Status of Isan Mural Studies :
Past to Present

กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์*

Kittanut Yanpisit

* อาจารย์ประจำสาขาการจัดการทางวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์; E-mail : ykittanut@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอสถานภาพของอุปถัมภ์อีสาน โดยการศึกษาจากผลงานทางวิชาการที่มีต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทอุปถัมภ์อีสานจากเอกสารวิชาการ บทความวิชาการ หนังสือ รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ ตั้งแต่อดีตจนถึง พ.ศ.2559 จากการศึกษาพบว่า อุปถัมภ์อีสานในการรับรู้ของคนสยามมีมานานอย่างน้อยก็ก่อนปีพ.ศ.2476 แต่จิตรกรรมฝาผนังในบริบทการศึกษาเชิงวิชาการเริ่มมีในปีพ.ศ.2502 โดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ต่อมา พ.ศ.2531-2540 ถือเป็นยุคทองของการศึกษาเชิงวิชาการปรากฏการณ์ที่สำคัญคือการที่สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในอีสานได้ทำการศึกษาอย่างจริงจังทั้งการตีพิมพ์หนังสือของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต่อมา พ.ศ.2541-2550 งานศึกษาในยุคนี้ถือว่ามีความหลากหลายทั้งบทความวิชาการวิทยานิพนธ์และหนังสือนอกจากนั้นผู้ศึกษายังขยายกลุ่มไปยังนักวิชาการในหน่วยงานราชการอื่นๆซึ่งเดิมจำกัดอยู่ในกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาในส่วนเนื้อหาที่มีความหลากหลายหรือเป็นพหุวิทยาทั้งมิติทางด้านวัฒนธรรมศาสตร์ศึกษาศาสตร์นิเทศศาสตร์ภาษาศาสตร์ ต่อมา พ.ศ.2551-2554 งานศึกษาในยุคนี้มีลักษณะที่หลากหลายเช่นการศึกษาเช่นเดียวกันกับยุคก่อนหน้าแต่มีการเน้นในแนวตั้งมากขึ้นทั้งการศึกษามิติด้านการสื่อสารในวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตและการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุปถัมภ์กับศิลปะแขนงอื่นตลอดจนความสนใจเข้ามาศึกษาของนักวิชาการชาวต่างชาติ ต่อมา พ.ศ.2555- 2559 งานศึกษาในยุคหลังนี้มีการศึกษาความสัมพันธ์ของอุปถัมภ์ในพื้นที่แอ่งวัฒนธรรมเดียวกัน การศึกษาที่เน้นการศึกษาเชิงลึกเฉพาะวัดเฉพาะประเด็น การศึกษาอุปถัมภ์อีสานกับศิลปกรรมร่วมสมัยและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมการศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ และการศึกษาเชิงภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเชิงประวัติศาสตร์ ต่อมา สถานภาพการศึกษาอุปถัมภ์ศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าอุปถัมภ์อีสานยังคงเป็น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อชุมชนและประเทศชาติที่ต้องมีการศึกษาต่อไปและจะมีแง่มุมที่น่าสนใจในอนาคต

คำสำคัญ : การศึกษา; สถานภาพ; อุปถัมภ์พื้นบ้านอีสาน

Abstract

This article presented the state of Isan mural (huup taem) studies by examining academic works about the cultural inheritance of Isan mural paintings. Documentary research was conducted from academic articles, books, research reports and theses. The period studied was from the past to 2559 B.E. (2016 C.E.). The study revealed the following information. Huup taem had been recognized from Siam people for a long time. They were known before 2476 B.E. (1933 C.E.) at least. [did anyone write about them?] However, mural paintings in an academic context were studied at 2502 B.E. (1959 C.E.) by Professor Silpa Bhirasri. After, the period of 2531-2540 B.E. (1988 - 1997 C.E.) can be considered the golden age. of academic studies of huup taem. Many higher educational institutions in Isan paid serious attention to murals and Chitrakam faphanang Isan (E-sarn Mural Paintings) was published by Khon Kaen University, and master thesis of Maha Sarakham University were submitted. During the period 2541-2550 B.E. (1998-2007 C.E.), there were many articles, dissertations, and books on this topic. Furthermore, people from other government institutions rather than higher education were interested in the study of Isan mural paintings. In terms of content, the subject matter was very diverse and included cultural studies, education, law and linguistics, resulted in a broadening of education. In the period of 2551-2554 B.E. (2008-2011 C.E), the studies were as varied as in the previous time. However, the studies now focused deeply in more detail and included doctoral dissertations and the relationship between mural paintings and other forms of art. In addition, an increasing number of foreign researchers became interested in huup taem. During the years, 2555-2559 B.E. (2012-2016 C.E.), there were

studies of the relationship between mural paintings in the same cultural area. There were various studies, for example the in-depth studies in specific issues, the study of Isan mural paintings, contemporary art and cultural capital development, the studying for conservation and development of cultural capital, the comparative studies as well as local wisdom or historical studies. This survey of the state of Isan mural studies from the past to the present shows that these paintings are still a cultural inheritance for communities and the country. Further studies are required as there will be interesting research findings in the future.

Keywords : The Studies; The Status; Isan Mural Paintings.

บทนำ

รูปแต้มหรือภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสานจะปรากฏอยู่ที่โบสถ์ วิหาร หอไตร และหอแจก ส่วนใหญ่มักจะเขียนอยู่บนผนังด้านนอกของโบสถ์ เป็นภาพพุทธประวัติ พระมาลัย ไตรภูมิ ชาตก ปรีศนาธรรม และวรรณกรรมท้องถิ่น ช่วงแต้มหรือจิตรกรรมจะใช้เส้นแถบคั่นเรื่องราวแต่ละตอน หรือปล่อยช่องว่างรอบองค์ประกอบภาพ เพื่อมิให้เกิดความสับสนระหว่างเนื้อเรื่องแต่ละตอน และจะมีตัวอักษรบรรยายภาพกำกับไว้ ผนังรองพื้นด้วยสีขาวหรือขาวนวล ลงสีและตัดเส้นรายละเอียดบางส่วนเฉพาะส่วนที่เป็นตัวละคร สีที่ใช้ ได้แก่ คราม เหลือง แดง เขียว ดำ ขาว และสีเคมี(ไฟโรจน์ สโมสรและคณะ,2532)

กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์ (2555) ได้สังเคราะห์ผลผลิตทางวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังหรือ“รูปแต้มอีสาน” โดยรวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือและบทความวิชาการที่เผยแพร่ในระหว่างปี พ.ศ. 2520 - พ.ศ.2554 จากการศึกษาได้แบ่งสถานภาพการศึกษารูปแต้มอีสานออกเป็น 4 ยุค ได้แก่ ยุคที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2520 - 2530 เป็นยุคบุกเบิกของงานรูปแต้มอีสาน ยุคที่ 2 ในช่วง พ.ศ.2531 - 2540 ยุคทองของการศึกษาเชิงวิชาการปรากฏการณ์ที่สำคัญ คือ การที่สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในอีสานได้ทำการศึกษาอย่างจริงจัง ยุคที่ 3 พ.ศ.2541 - 2550 งานศึกษาในยุคนี้ถือว่ามีความหลากหลายทั้งบทความวิชาการ วิทยานิพนธ์และหนังสือ นอกจากนั้นผู้ศึกษายังขยายกลุ่มไปยังนักวิชาการในหน่วยงานราชการอื่นๆ ซึ่งเดิมจำกัดอยู่ในกลุ่มนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา ในส่วนเนื้อหามีความหลากหลายหรือเป็น พหุวิทยา ยุคที่ 4 พ.ศ.2551 - 2554 งานศึกษา ในยุคหลังนี้ มีลักษณะที่หลากหลายเช่นเดียวกันกับยุคก่อนหน้า แต่มีการเน้นการศึกษาในแนวดิ่งมากขึ้นทั้งการศึกษามิติด้านการสื่อสารในวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตและการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแต้มกับศิลปะแขนงอื่น และยุคที่ 5 พ.ศ.2555 - 2559 มีการศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแต้มในพื้นที่แอ่งวัฒนธรรมเดียวกัน การศึกษาที่เน้นการศึกษาเชิงลึกเฉพาะวัดเฉพาะประเด็น การศึกษารูปแต้มอีสานกับศิลปกรรมร่วม สมัยและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมการศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์, 2560)

วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของการศึกษาอุปถัมภ์อิสานโดยในบทความนี้อุปถัมภ์อิสานจำกัดอยู่เฉพาะเรื่องอุปถัมภ์ที่ปรากฏบนศาสนาคารทางพุทธศาสนาเท่านั้น

สภาพภาพของอุปถัมภ์อิสานศึกษาจากอดีต ถึง ปัจจุบัน

อุปถัมภ์อิสานก่อนปี พ.ศ. 2531

ก่อนปี พ.ศ.2502 อุปถัมภ์อิสานยังไม่ได้ถูกกล่าวถึงในแวดวงวิชาการ แต่ก็มีพื้นที่แสดงตัวตนในเอกสารงานแวดวงวรรณกรรมของคนบางกอก เช่นคำนำในคราวการพิมพ์ หนังสือพระรามชาดก ครั้งที่ 1 เรื่องภาพที่ใช้ประกอบหนังสือนั้นได้มีบางตอนของคำนำแสดงหลักฐานชัดว่าอุปถัมภ์อิสานนั้นเป็นที่รับรู้ของคนสยาม แม้แต่สมาชิกในราชสกุลก็รับรู้ว่ามีอุปถัมภ์ ดังที่พระสารประเสริฐเขียนคำนำความว่า “พระวรวงศ์เธอ ที่กล่าวพระนามมาแล้วทรงทราบความตามคำนี้ที่ทรงได้แนะในลายพระหัตถ์ว่า รูปภาพนั้นแทนที่จะเขียนภาพคิดขึ้นใหม่ใส่เข้าไปถ้าหาภาพรามเกียรติ์ที่เขาเขียนตามผนังโบสถ์ในเมืองลาว เช่นที่วัดกลางหรือวัดเหนือในเมืองร้อยเอ็ด ถ้าจำลองมาลงได้จะทำให้หนังสือได้รับความนิยมมากขึ้นอีกมาก เชื่อว่าไม่ต้องไปไกลถึงร้อยเอ็ดก็คงได้ลองสืบเจ้าคุณพรหมมุนีที่วัดบรมนิวาสดูท่านคงบอกได้ว่ามีที่ไหนบ้าง”

สำหรับเอกสารวิชาการของนักวิชาการในยุคต่อมาอุปถัมภ์อิสานกลายเป็นความรู้ขายขอบหรือแทบจะไม่เอ่ยถึงในแวดวงวิชาการของสยาม จนเวลาล่วงมาถึง 26 ปี ในปี พ.ศ.2502 ปรากฏว่ามีการศึกษาเรื่องจิตรกรรมฝาผนังอิสานในบทความของศิลปะ พีระศรี ที่กล่าวถึงอุปถัมภ์อิสานความตอนหนึ่งว่า “...เท่าที่เราทราบกันในปัจจุบัน ไม่มีวัดใดทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีจิตรกรรมฝาผนังเว้นแต่วัดหน้าพระธาตุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ฝาผนังของพระอุโบสถวัดนี้ประดับด้วยภาพเรื่องชาดกต่างๆ บนอยู่กับภาพชีวิตประจำวัน ภาพชีวิตประจำวันนี้มีปรากฏอยู่แทบทุกวัดและการที่ศิลปินได้วาดภาพเหล่านี้ขึ้นก็ไม่ใช่เป็นการกระทำโดยบังเอิญ หากแต่เกิดจากความจำเป็นที่

จะต้องแก้ไขให้เกิดการวาดภาพซ้ำในเรื่องที่คล้ายคลึงกันตามกฎหมาย ดังนั้นภาพชีวิตประจำวันนี้จึงใช้เป็นเครื่องแบ่งแยกภาพที่จำต้องเขียนซ้ำๆ กันได้อย่างดียิ่ง”

การเผยแพร่บทความดังกล่าวไม่ใช่สิ่งที่สร้างกระแสให้การศึกษาเรื่องอุปถัมภ์อีสานได้รับความสนใจในขณะนั้น แต่ผู้เขียนเห็นว่าคุณูปการที่ท่านมีต่อศิลปะไทยนั้นยังผลถึงการศึกษาอุปถัมภ์อีสานในยุคต่อมา ซึ่งจักรพันธ์ วิชาสินกุลกล่าวถึงบทบาทของศาสตราจารย์ศิลป พีระศรีต่อศิลปะไทยว่า “ท่านสามารถจะชี้แนะแก่ศิลปินรุ่นหนุ่มสาวให้สานต่อลักษณะของศิลปกรรมในอดีตต่อไปได้ จึงนับเป็นโชคของวงการทัศนศิลป์ไทยที่ ณ จุดเริ่มต้นศิลปินไทยไม่ได้ทิ้งรากของศิลปะดั้งเดิม แต่พยายามที่จะค้นหาความเป็นตัวของตัวเองจากรากฐานของศิลปะในอดีต ศิลปะสมัยใหม่จึงไม่ใช่ไปปฏิบัติต่อศิลปะแนวประเพณีและไม่ถูกต้องด้านอย่างรุนแรง แต่ค่อยๆ ได้รับการยอมรับดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผู้ที่สนใจวงการศิลปะร่วมสมัยของไทยคงสังเกตได้ไม่ยากว่า ศิลปะแนวประเพณีไม่ได้สูญไปจากวงการทัศนศิลป์ ศิลปินในปัจจุบันสามารถที่จะนำคุณลักษณะจากจิตรกรรมฝาผนังมาสร้างต่อสร้างใหม่บนผืนผ้าใบได้อย่างน่าชม เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่านี่เป็นผลที่สืบเนื่องจากที่ศาสตราจารย์ศิลปได้สร้างไว้นั่นเอง”

ในปี พ.ศ.2526 อุปถัมภ์อีสานปรากฏในรูปของสารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรของพวงชมพู หนึ่งในส่วส่เรื่องภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดหน้าพระธาตุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งถือว่านอกจากศาสตราจารย์ศิลปะ พีระศรีแล้วสถาบันการศึกษาที่ท่านวางรากฐานอย่างมหาวิทยาลัยศิลปากรได้เป็นสถาบันที่เปิดโลกทางวิชาการให้กับศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้ ทำให้ในยุคต่อมาอุปถัมภ์อีสานได้ถูกศึกษาและเผยแพร่อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้แล้วยังปรากฏบทความของไพโรจน์ สโมสรเรื่องจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงและสุกัญญา ภัทรชัยเรื่องพระรามกับอุปถัมภ์อีสาน ซึ่งผู้เสนอบทความทั้งสองเป็นหนึ่งในคณะทำงานโครงการสำรวจและถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังของศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น บทความนี้ตีพิมพ์ก่อนที่จะหนังสือของคณะทำงานโครงการจะตีพิมพ์และออกเผยแพร่ในปี พ.ศ.2532 ส่วนหนังสือวิชาการที่ออกมาในช่วงนี้เป็นหนังสือสรุปผลการสัมมนาเรื่อง “สิ่งแฝงเร้นในจิตรกรรมฝาผนังอีสาน”

ในช่วงแรกนี้คุณูปการที่สำคัญคือการที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นจัดทำโครงการสำรวจและถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสาน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่ผลงานวิชาการของไพโรจน์ สโมสรและสุกัญญา ภัทรราชย์ ซึ่งเป็นคณะทำงานสำคัญของโครงการ นำมาซึ่งการเชิญนักวิชาการด้านศิลปกรรมพื้นบ้านมาร่วมสัมมนาและเผยแพร่เอกสารจากการสัมมนาให้เป็นหลักฐานทางวิชาการในยุคต่อมา (กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์, 2555)

อุปแต้มอีสานในช่วง พ.ศ.2531 – 2540

ในช่วง พ.ศ.2531-2540 ยุคนี้ถือเป็นยุคทองของการศึกษาอุปแต้มอีสานในเชิงวิชาการ โดยมีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในท้องถิ่นทำการศึกษอย่างจริงจัง โดยเฉพาะปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นคือ

1. การตีพิมพ์หนังสือ “จิตรกรรมฝาผนังอีสาน” ของศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่นในปี พ.ศ.2532 ทำให้การศึกษาศิลปกรรมแขนงนี้เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคอีสานอย่างจริงจัง นอกจากนั้นโครงการนี้ยังถือว่าเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจเรื่องแรกของประเทศไทยในประเด็นอุปแต้มอีสานอันเป็นเอกสารที่มีการอ้างอิงมากที่สุดในยุคต่อมาโครงการสำรวจได้ทำการสำรวจ เก็บข้อมูลและถ่ายภาพถ่ายภาพเบื้องต้นก่อนจะคัดเลือกวัดที่ปรากฏอุปแต้มจำนวน 11 วัดเพื่อศึกษาเจาะลึกถือว่าเป็นการศึกษาพื้นฐานในการบุกเบิกงานวิจัยศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้ที่สำคัญของยุคนี้

2. การปรากฏของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต ในเรื่องจิตรกรรมฝาผนังอีสานจำนวน 4 เรื่องของสาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งทั้ง 4 เรื่องเน้นการศึกษาเรื่อง องค์ประกอบทางศิลปะของอุปแต้มอีสานเฉพาะของแต่ละวัด ทำให้พบว่าภาพเขียนแต่ละวัดของอีสานนั้นมีลักษณะแตกต่างและลักษณะร่วมโดยมีวิทยานิพนธ์ดังนี้ สุพจน์ สุวรรณภักดีเรื่อง การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดสนวนวาริพัฒนาราม บ้านหัวหนอง ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น จงรักษ์ พิสุทธิมานเรื่อง จิตรกรรมฝาผนังวัดกลางมิ่งเมือง อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เสมอ อนุรัตน์วิชัยกุลเรื่อง การศึกษาเครื่องแต่งกายจากภาพจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ วัดหน้าพระธาตุ อำเภอกิ่งชัย จังหวัดนครราชสีมา และธีระพงศ์ สารภัญญ์ เรื่องจิตรกรรมฝาผนังวัดมณีวิทยาราม อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

การเสนอวิทยานิพนธ์ในเรื่องอุปถัมภ์อีสานนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของแนวทางการเสนอวิทยานิพนธ์ของสาขาไทยคดีศึกษา ซึ่งส่งผลต่อการศึกษาในยุคต่อ ๆ มา ซึ่งนอกจากการศึกษาในแง่ประวัติศาสตร์ศิลปะเฉพาะรายวัดแล้ว ยังพบความโดดเด่นของงานวิทยานิพนธ์เชิงประเด็นของเสมอ อนุกัตติวิชัยกุลที่เน้นเฉพาะเรื่องเครื่องแต่งกายนับเป็นวิทยานิพนธ์เรื่องแรกที่ศึกษาในแนวทาง

3. ผลผลิตอีกประการหนึ่งในยุคนี้ คือ ไพโรจน์ สโมสร หัวหน้าโครงการสำรวจและถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังระยะที่ 2 ก็ได้รับการยอมรับในฐานะผู้บุกเบิก (Pioneer) ด้านอุปถัมภ์อีสาน แม้ไพโรจน์ สโมสรจะไม่ได้ตีพิมพ์บทความวิชาการเนื่องจากไม่ได้ให้ความสำคัญกับการขอตำแหน่งทางวิชาการแต่ก็ได้เผยแพร่หรือสื่อสารเรื่องอุปถัมภ์อีสานในแง่มุมต่าง ๆ อาทิ ผ่านปวารสาร บทความเชิงสารคดี จดหมายเปิดผนึกในสยามรัฐสุดสัปดาห์ มติชนสุดสัปดาห์ และสูจิบัตรการแสดงงานศิลปะอย่างต่อเนื่อง

ปรากฏการณ์ทั้ง 3 ประเด็นข้างต้นล้วนแสดงให้เห็นว่า อุปถัมภ์อีสานได้รับการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยมีการยกระดับสู่การเสนอปริญญา นิพนธ์ในระดับปริญญาโท(เกิตติธนต์ ญาณพิสิษฐ์, 2555)

อุปถัมภ์อีสานในช่วง พ.ศ.2541 – 2550

พ.ศ.2541-2550 งานศึกษาในยุคนี้ ถือว่ามีความหลากหลายทั้งบทความวิชาการ วิทยานิพนธ์และหนังสือในความหลากหลายนี้มีสิ่งสำคัญประการหนึ่งเหมือนกันคือ ผลผลิตทางวิชาการเกี่ยวกับอุปถัมภ์อีสานทุกชิ้นที่อ้างถึงเป็นของนักวิชาการในพื้นที่หรือผู้เขียนเป็นผู้มีภูมิภานาในอีสานทั้งสิ้น ซึ่งกระแสมนิยมการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นน่าจะเป็นส่วนช่วยให้นักวิชาการท้องถิ่นหันมาสนใจภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้นดังนั้นจึงพบว่านอกจากนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาแล้วยังพบนักวิชาการด้านวัฒนธรรมของหน่วยงานรัฐอื่นๆเข้ามาศึกษาร่วมด้วย เช่น ศิริพันธ์ ตาบทเพชร เรื่อง อุปถัมภ์อีสาน จังหวัดมหาสารคาม ,วีรพงษ์จตุรพาณิขย์ เรื่องอุปถัมภ์เมืองร้อยเอ็ด, ลักขณา จินดาวงษ์ เรื่อง สิมวัดบ้านประดู่ชัยและหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อ สิมที่มีอุปถัมภ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด

ในส่วนเนื้อหาที่น่าสนใจนั้นมีความหลากหลายหรือมีเป็นพหุวิทยาแทน การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังเฉพาะวัดเท่านั้นเช่น การศึกษาในมิติที่ลึกละเอียดลงไป ถึงตัววรรณกรรม ค่านิยม หรือรูปภาพสะท้อนวัฒนธรรมพื้นถิ่นในจิตรกรรมฝาผนัง เช่น งานศึกษาเรื่องเครื่องใช้ในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดบ้านยาง ตำบลยาง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม, เรื่องจิตรกรรมฝาผนังเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ลิมวัดบ้านยาง ตำบลยาง อำเภอบรบือและเรื่องค่านิยมไตรภูมิในสุบแต้มอีสาน แต่ทั้งนี้ยังมีนักวิชาการที่ศึกษาในลักษณะเฉพาะวัดอยู่เช่นเรื่อง จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าเรไรย์ บ้านหนองพอก ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัด มหาสารคามหรือเรื่องฝาผนังเล่าเรื่อง “มิติ หนึ่งของภูมิปัญญาไทย

นอกจากนี้ยังพบงานศึกษาโดยใช้วิชาการแขนงอื่นเป็นเครื่องมือในการศึกษาเช่น สาขาทางด้านนิเทศศาสตร์เรื่องการบูรณาการภาพและลายลักษณ์อักษรเพื่อการสื่อสารในงานจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธาราม อำเภอนาดูน จังหวัด มหาสารคาม หรือในสาขาเทคโนโลยีการศึกษาเรื่องการสร้างสื่อวีดิทัศน์เรื่องสุบแต้มอีสาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งแสดงว่าแนวโน้มการศึกษาสุบแต้มอีสานโดยสาขาวิชาอื่นๆ นอกจากวัฒนธรรมศาสตร์และศิลปกรรมแล้วจะพบสาขาวิชาอื่น ๆ มากขึ้นซึ่งถือว่าการศึกษาในแนวราบมีการขยายออกไปมากขึ้น

ส่วนผลงานอื่น ๆ ที่ปรากฏอาทิสุมลสิ เอกชนนิยมได้ออกเผยแพร่เรื่องสุบแต้มในลิมอีสาน งานศิลปสองฝั่งโขง ซึ่งเป็นหนังสือที่ปรับปรุงมาจากวิทยานิพนธ์ที่เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรเรื่อง ศิลปะจินตทัศน์ : กรณีศึกษาวัดโพธารามและวัดป่าเรไรย์ และเรื่องศึกษาสุบแต้มอีสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นลุ่มน้ำโขง(กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์, 2555)

สุบแต้มอีสานในช่วง พ.ศ.2551-2554

พ.ศ. 2551-2554 งานศึกษาในยุคนี้ แม้จะไม่ถึงทศวรรษแต่ก็พบปรากฏการณ์ที่สำคัญบางประการ แม้ว่ามีงานวิชาการที่มีลักษณะหลากหลาย เช่นเดียวกับยุคก่อนหน้า แต่มีการเน้นการศึกษาในแนวดิ่งมากขึ้นทั้งการศึกษา มิติด้านนิเทศศาสตร์และการสื่อสารในวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเรื่อง การบูรณาการภาษาภาพกับลายลักษณ์อักษรในงานจิตรกรรมฝาผนังวัดถิ่นอีสาน ซึ่งถือ

ว่าเป็นวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเล่มแรกที่ศึกษาในเรื่องอุปถัมภ์อีสานซึ่งผู้ศึกษาได้ศึกษาในเชิงลึกมาตั้งแต่วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตมาก่อนแล้ว

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุปถัมภ์กับวิชาการแขนงอื่นตัวอย่างงานศึกษาเรื่องการศึกษาลักษณะและรูปแบบอุปถัมภ์อีสานกับการพัฒนาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยอีสาน และเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจิตรกรรมฝาผนังกับศิลปกรรมร่วมสมัย งานศึกษาความสัมพันธ์ของอุปถัมภ์ต่อการรับรู้ของชุมชนในฐานะที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของและผู้รับสาร (Receivers) เรื่องการคงอยู่ของพุทธศาสนาในการรับรู้ของชาวบ้านจากภาพจิตรกรรมฝาผนังสมิวัดท่าเรือ บ้านหนองหว้า ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์และงานการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังด้วยแนวคิดประติมานวิทยาเรื่องพื้นที่ถิ่นอีสานในงานจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ตัวอย่างงานวิชาการเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการศึกษาศาสตร์หรือการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของศาสตร์สองแขนงขึ้นไปซึ่งผู้เขียนคาดคะเนว่าจะพบบ่อยขึ้นในงานวิจัยยุคหลัง

ปรากฏการณ์พิเศษประการหนึ่งของยุคนี้ คือการที่นักวิชาการด้านวัฒนธรรมชาวต่างชาติให้ความสนใจเข้ามาศึกษาเรื่องจิตรกรรมฝาผนังและมีผลงานวิชาการออกมาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะ Bonnie Brereton, Somroay Yencheuy ศึกษาเพิ่มเติมลักษณะเฉพาะของแต่ละวัดและแต่ละแ่งวัฒนธรรม โดยเฉพาะในเขตอีสานตอนกลาง ซึ่งทั้งสองได้ตีพิมพ์ในรูปหนังสือภาษาอังกฤษชื่อ Buddhist Murals of Northeast Thailand: Reflections of the Isan Heartland หนังสือเล่มนี้นับเป็นปรากฏการณ์สำคัญในการขยายการรับรู้อุปถัมภ์ผู้อ่านชาวต่างชาติ

ในงานการศึกษาประเภทสืบสวนในประเด็นที่ยังคลุมเครือและมีการเผยแพร่เช่นบทความเรื่องรามยณะลาวในเขตอีสานตอนกลาง เพื่อชี้ชัดในตัววรรณกรรมที่ใช้ในการเขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดสระบัวแก้วและวัดป่าเรไรว่าเป็น “สำนวนพระรามชาดก” ไม่ใช่ “สำนวนพระลักพระลาม” หรือการเสนอประเด็นวรรณกรรมสินไซที่เขียนในจิตรกรรมฝาผนังอันส่องทางกันกับการแสดงละครหุ่นเงาอีสานเรื่อง Sinsai is Alive and Well in the Isan Heartland และบทความเรื่อง Towards a definition of Isan mural painting: Focus on the heartland ของนักวิชาการคนเดียวกัน การที่มีนักวิชาการต่างชาติเข้ามาศึกษา

และนำไปเผยแพร่ในรูปแบบภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาสากล จะส่งผลต่อนักวิชาการชาวต่างชาติให้ความสนใจจิตรกรรมฝาผนังและศิลปะที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้นดูได้จากการมี Book Review หนังสือ Buddhist Murals of Northeast Thailand : Reflections of the Isan Heartland โดย Rebecca S. Hall ใน Journal Mekong Societies และ Chris Baker ใน Bangkok Post

อุปถัมภ์อีสานในมิติด้านการศึกษา นั้น อุปถัมภ์อีสานนับว่าเป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีการศึกษาอย่างต่อเนื่องหรือจะมากกว่าศิลปะพื้นบ้านแขนงอื่น ๆ ทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะในแวดวงการศึกษาของ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นและนักวิชาการด้านวัฒนธรรมที่ทำงานในอีสานแม้มีติด้านงานอนุรักษ์จะน้อยแต่ก็มีหลายหน่วยงานที่กำลังดำเนินการเช่น เทศบาลนครขอนแก่นและสำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ท่า “การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังโดยมีชุมชนเป็นฐาน” มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามทำโครงการด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังใน จังหวัดมหาสารคามและนำเอาตัวละครเรื่องราวในจิตรกรรมฝาผนังไปสื่อสารร่วมกับศิลปะการแสดงพื้นบ้านหนังบักต้อ เป็นต้น

ส่วนมิติด้านการสืบสานอุปถัมภ์ ผู้เขียนเห็นว่าหากมองด้วยทฤษฎีการสื่อสารเพราะจิตรกรรมเป็นสื่อประเภทหนึ่งจะพบว่าการสืบสานงานจิตรกรรมพื้นบ้านย่อมมีความเปลี่ยนแปลงไป เพราะผู้ส่งสารอันหมายถึงช่างวาด (Sender) เปลี่ยนไป กล่าวคือเปลี่ยนจากช่างชาวบ้านหรือช่างที่เป็นภิกษุชาวบ้านกลายเป็นศิลปินร่วมสมัย ช่องทางอันหมายถึงสถานที่ในการแสดงออกก็เปลี่ยนไป ผู้รับสารที่เปลี่ยนไปส่งผลให้งานสืบสานจิตรกรรมฝาผนังย่อมเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนให้สมสมัยเช่น การวาดภาพแบบร่วมสมัยแต่เนื้อหายังมีทั้งวรรณกรรมแบบดั้งเดิมและเนื้อหาอันสอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชนและสังคมซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นมาก่อนนี้เช่นกันไม่ยกเว้นแม้แต่จิตรกรรมฝาผนังของช่างภาคกลางศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์

นอกจากนี้ยังปรากฏงานศึกษาอื่น ๆ อาทิ เรื่องการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัย ตำบลนาพึง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย, เรื่องภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัย บ้านนาพึง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย, เรื่อง จิตรกรรมฝาผนังวัดไตรประสิทธิ์ขอนแก่น, หนังสือชื่อ ช่อนไ้วในลิม กอ ในชีวิตอีสาน-และหนังสือสมม่วนชื่น , เรื่องการศึกษาคติความเชื่อจากภาพจิตรกรรมภายในศาลาโรง

ธรรม วัดโคกศรีสะเกษ อำเภอปทุมราช อำเภอบึงนาราง จังหวัดนครราชสีมา, หนังสือชื่อ อุปแต้มแต้มใจยาวชนคนขอนแก่น, เรื่องวิกฤตอุปแต้มอีสาน, เรื่องภาพเจดีย์จุฬามณีในงานอุปแต้มอีสาน, เรื่องการบูรณาการภาษาภาพกับลาย ลักษณะอักษรในงานจิตรกรรมฝาผนังถิ่นอีสาน, เรื่องพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านกรณีการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังวัดไชยศรี บ้านสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, เรื่องอุปแต้มในลุ่มอีสาน ภาพสะท้อนความหลากหลายของลัทธิความเชื่อ, เรื่องพัฒนาการของอุปแต้มอีสาน กรณีจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด และเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์เรื่องวรรณกรรมสินไซโดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์, 2555)

อุปแต้มอีสานในช่วง พ.ศ.2555-2559

พ.ศ.2555-2559 แวดวงการศึกษาได้ให้ความสนใจอุปแต้มศึกษากันอย่างกว้างขวาง โดยกลุ่มที่ให้ความสำคัญในการศึกษามากที่สุดคือกลุ่มสถาบันการศึกษา ทั้งการตีพิมพ์บทความวิชาการ การนำเสนอผลงานวิชาการ หนังสือและวิทยานิพนธ์โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยขอนแก่นทั้งนี้เนื่องมาจากสถาบันแห่งนี้มีการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาทางด้านวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม ทำให้มีศักยภาพในการร่วมกับนักศึกษาศึกษาวิจัยด้านมรดกทางวัฒนธรรม

การศึกษาความสัมพันธ์ของอุปแต้มด้วยกันเองทั้งในพื้นที่แอ่งวัฒนธรรมเดียวกันและต่างแอ่งวัฒนธรรมเป็นรูปแบบงานศึกษาที่พบมากที่สุดในช่วงนี้ อาทิ เรื่องศึกษาเชิงวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในลุ่มอีสานจังหวัดมุกดาหาร, เรื่องการศึกษาประเพณีบุญผะเหวดที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังจังหวัดร้อยเอ็ด, เรื่องอุปแต้มอีสานที่ปรากฏอิทธิพลจิตรกรรมไทยภาคกลางกรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น, เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง วัดโพธารามและวัดป่าเรไรย์ จังหวัดมหาสารคาม, เรื่องจิตรกรรมฝาผนังอีสานความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมของชาวต่างชาติดกับชุมชนท้องถิ่น, เรื่องอุปแต้มภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในอีสานตอนกลาง, เรื่องจิตรกรรมฝาผนังอีสาน “อุปแต้ม” : จากความเชื่อจนภูมิรู้สู่รูปแบบและคุณค่าศิลปกรรม, เรื่องการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากอุปแต้มอีสานในจังหวัดขอนแก่นเพื่อการสร้างสร้งงานจิตรกรรมร่วมสมัย

และเรื่องการปรับใช้วรรณกรรมสันไชเพื่อการสื่อความหมายการท่องเที่ยวไทย
รูปแบบการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณเฉพาะ

สำหรับการศึกษาด้วยประเด็นเป็นที่นิยมในการสถานภาพการศึกษา
อุปแต้มในช่วงนี้ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของนิเวศวัฒนธรรมที่มองพื้นที่และวัฒนธรรม
ในกลุ่มการศึกษาที่เน้นการศึกษาเชิงลึกหรือมุ่งเน้น เป็น การเลือกพื้นที่ใน
การศึกษาเฉพาะวัดเดียวนั้น ปรากฏทั้งในผลงานเรื่องการศึกษาวิถีชาวบ้านผ่าน
ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดยางทวงวราราม บ้านยาง ตำบลยาง อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม, เรื่องพระบฏวัดหน้าพระธาตุนครราชสีมา จากผืนผ้าสู่ฝาผนัง, เรื่อง
วิเคราะห์คติธรรมจากจิตรกรรมฝาผนังวัดทุ่งศรีเมืองจังหวัดอุบลราชธานี, เรื่อง
สุนทรียะในบริบททางสังคมและผลปรากฏจากสภาวะแวดล้อมของศิลปกรรม
กระฉกบนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์ อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์, เรื่องสุนทรียภาพ
ของจิตรกรรมฝาผนังอีสานร่วมสมัยสมิวัดป่าบ้านหม้อ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัด
กาฬสินธุ์ งานวิชาการในกลุ่มนี้มุ่งเน้นการใช้กรอบทฤษฎีใหม่ ๆ มาอธิบายเพื่อให้ผล
การศึกษาที่เน้นลึกมากขึ้นทั้งแนวคิดทางด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ปรัชญา
(Philosophy) และการรื้อสร้าง (Deconstruction)

ในมิติอุปแต้มอีสานกับศิลปกรรมร่วมสมัยกลุ่มนี้เป็นงานสร้างสรรค์งาน
ศิลปะโดยใช้แนวคิด เนื้อหา หรือรูปแบบมาจากอุปแต้มอีสานพบในงานเรื่อง
สุนทรียะในบริบททางสังคมและผลปรากฏจากสภาวะแวดล้อม ของศิลปกรรม
กระฉกบนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์, สุนทรียภาพของ
จิตรกรรมฝาผนังอีสานร่วมสมัย สมิวัดป่าบ้านหม้อ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัด
กาฬสินธุ์, การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากอุปแต้มอีสานในจังหวัดขอนแก่น
เพื่อการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมร่วมสมัย, เรื่องออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก และ
เรื่องการปรับใช้วรรณกรรมสันไชเพื่อ การสื่อความหมายการท่องเที่ยวไทย งาน
กลุ่มนี้ผู้ศึกษาเป็นกลุ่มศิลปินหรือนักวิชาการทาง ด้านศิลปะซึ่งเป็นการศึกษาให้
เห็นถึงพัฒนาการที่สืบเนื่องของจิตรกรรมฝาผนังอีสานและ การใช้ประโยชน์ในด้าน
การสื่อความหมาย

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของเจ้าของชุมชนที่มีอุปแต้มอีสาน กลุ่มนี้
เป็นงานวิชาการที่เน้นศึกษากระบวนการใช้ประโยชน์จากอุปแต้มอีสานพบในงาน
เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง วัดโพธารามและวัด

ปาเรไรรย์ จังหวัดมหาสารคาม,กลุ่มโบราณคดีเรื่ององค์ความรู้ในการศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, งานในกลุ่มนี้ล้วนเป็นการศึกษาที่ลึกและมีความโดดเด่นโดยเฉพาะเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งการคิด การตัดสินใจ การปฏิบัติงานและการรับผลประโยชน์จากการใช้ชุมชนเป็นทุนทางวัฒนธรรม สำหรับเรื่องการจัดการความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน แม้จะเป็นงานที่มีกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาไม่มากแต่ก็เป็นแนวทางในพัฒนาโจทย์วิจัยของนักวิชาการต่อไปซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่กลุ่มงานทางโบราณคดีของกรมศิลปากรเข้ามามีริเริ่มงานประเภทนี้แทนการเข้าไปศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ในเชิงประวัติศาสตร์และคุณค่าทางศิลปะ

รูปแบบการศึกษาในเชิงภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเชิงประวัติศาสตร์นั้นยังคงพบได้ในงานวิชาการเหมือนในช่วงการศึกษาที่ผ่านมา ทั้งในเรื่องพระบฏวัดหน้าพระธาตุนครราชสีมาจากผืนผ้าสู่ฝาผนัง, เรื่องจิตรกรรมฝาผนังอีสาน ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชาวต่างชาติกับชุมชนท้องถิ่น, ภาพทศชาติชาดก ภาพสะท้อนการสืบทอดศาสนาในจิตรกรรมอีสานช่วงท้องถิ่นการศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด , เรื่องจิตรกรรมฝาผนังอีสาน “อุปแต้ม” จากความเชื่อรภูมิสู่รูปแบบและคุณค่าศิลปกรรมและเรื่องอุปแต้มภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในเขตอีสานตอนกลาง แม้การศึกษาที่ผ่านมาจะพบประเด็นการศึกษาเชิงภูมิปัญญาและประเด็นแฝงเร้นในจิตรกรรมฝาผนังมีมากแล้ว แต่ยังคงมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องไปในอนาคตปรากฏการณ์ที่สำคัญคือดัชนีพันธ์เรื่องอุปแต้มภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในเขตอีสานตอนกลาง ของปณัส สุดี ซึ่งความน่าสนใจอยู่ที่การศึกษานี้เป็นปริญาของสถาบันการศึกษาที่อยู่นอกพื้นที่อีสาน จะเห็นว่าจะอาจจะเป็นแนวโน้มการศึกษาอุปแต้มของคนนอกพื้นที่จะมามากขึ้นในอนาคต และการศึกษาเชิงลึกของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีจะมีเพิ่มมากขึ้น

ผลงานวิชาการที่โดดเด่นในช่วงนี้คือผลงานวิจัยข้ามวัฒนธรรมของ ขวลิข อธิปตกุลในการศึกษาเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังในลาวและภาคอีสานของไทย แม้จะมีรากเหง้าความเป็นลาวล้านช้างเช่นกันแต่เมื่อสังคม การเมืองการปกครองเปลี่ยนแปลงย่อมเป็นคำถามว่าบนแผ่นดินของสองพื้นที่มีพัฒนาอะไรร่วมกันและแตกต่างกัน ซึ่งงานเชิงวิชาการในลักษณะนี้พบไม่บ่อยนักแม้จะมีหนังสือที่นำเสนอในเชิงเปรียบเทียบแต่ก็ไม่ได้แสดงเนื้อหาที่ละเอียดนัก อาทิหนังสือเรื่อง ศิลปะลาว

ของประภัสสร ชูวิเชียร หรือหนังสือเรื่อง เจติย พระพุทธรูป ฐูปแต้ม สิม ศิลปะลาว และอีสานของศักดิ์ชัย สายสิงห์ ดังนั้นจึงถือได้ว่าหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่มีความโดดเด่นในช่วงนี้ ซึ่งสอดคล้องกับการคาดคะเนของกิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์ต่อสถานภาพของฐูปแต้มอีสานหลังปี พ.ศ.2554 นอกจากนี้ยังปรากฏงานศึกษาอื่น ๆ อาทิเรื่องฐูปแต้มฝาผนังอีสานการสืบทอดพัฒนาทางงานช่างอีสานก่อน พ.ศ.2500 และเรื่องจิตรกรรมอีสานยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงยุคร่วมสมัย (กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์, 2560)

สรุปสถานภาพฐูปแต้มอีสาน อดีตจนถึงปัจจุบัน

ฐูปแต้มอีสานหรือจิตรกรรมฝาผนังอีสานในการรับรู้ของคนสยามมีมานานอย่างน้อยก็ก่อนปีพ.ศ.2476 แต่จิตรกรรมฝาผนังในบริบทการศึกษาเชิงวิชาการเริ่มมีในปีพ.ศ.2502 โดยศาสตราจารย์ศิลปะ พีระศรีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอเรื่องวิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทยหลังจากนั้นก็มักถูกกล่าวถึงในเอกสารเชิงวิชาการอีกจนกระทั่งปี พ.ศ.2526 ปรากฏงานศึกษาในรูปของสารนิพนธ์ซึ่งถือว่าการเปิดโลกเชิงวิชาการให้กับศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้อาจจริงจึงทำให้ในยุคต่อมาจิตรกรรมฝาผนังได้ถูกศึกษาและเผยแพร่อย่างกว้างขวางตามลำดับ พ.ศ.2531-2540 ถือเป็นยุคทองของการศึกษาเชิงวิชาการปรากฏการณ์ที่สำคัญคือการที่สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในอีสานได้ทำการศึกษาอย่างจริงจังทั้งการตีพิมพ์หนังสือ “จิตรกรรมฝาผนังอีสาน” ของศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่นและวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตสาขาไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคามอีก 4 เรื่องซึ่งเน้นการศึกษาเรื่ององค์ประกอบทางศิลป์ของจิตรกรรมฝาผนังเฉพาะของแต่ละวัด ต่อมาพ.ศ.2541-2550 งานศึกษาในยุคนี้ถือว่ามีความหลากหลายทั้งบทความวิชาการวิทยานิพนธ์และหนังสือนอกจากนั้นผู้ศึกษายังขยายกลุ่มไปยังนักวิชาการในหน่วยงานราชการอื่นๆซึ่งเดิมจำกัดอยู่ในกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาในส่วนเนื้อหาที่มีความหลากหลายหรือเป็นพหุวิทยาทั้งมิติทางด้านวัฒนธรรมศาสตร์ศึกษาศาสตร์นิเทศศาสตร์ภาษาศาสตร์ ซึ่งถือได้ว่าการศึกษาในแนวราบมากกว่าในยุคก่อน ต่อมาพ.ศ.2551-2554 งานศึกษาในยุคนี้มีลักษณะที่หลากหลายเช่นการศึกษาเช่นเดียวกันกับยุคก่อนหน้าแต่มีการเน้นใน

แนวตั้งมากขึ้นทั้งการศึกษามิติด้านการสื่อสารในวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตและการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุปตั้มกับศิลปะแขนงอื่นตลอดจนความสนใจเข้ามาศึกษาของนักวิชาการชาวต่างชาติ ต่อมา พ.ศ.2555- 2559 งานศึกษาในยุคหลังนี้มีการศึกษาความสัมพันธ์ของอุปตั้มในพื้นที่แอ่งวัฒนธรรมเดียวกัน การศึกษาที่เน้นการศึกษาเชิงลึกเฉพาะวัดเฉพาะประเด็น การศึกษาอุปตั้มอีสานกับศิลปกรรมร่วมสมัยและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมการศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ และการศึกษาเชิงภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเชิงประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาของบุคลากรจากสถาบันการศึกษาในรูปแบบวิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ หนังสือ

จากการทบทวนสถานภาพการศึกษาอุปตั้มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะพบว่า ประเด็นที่พบปรากฏการณ์มากแต่มีการศึกษาในเชิงวิชาการน้อยคือการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ แม้จะพบว่ามีงานศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากอุปตั้มอีสานในจังหวัดขอนแก่นเพื่อการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมร่วมสมัย ออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก แต่จากปรากฏการณ์ที่ผ่านมาจะพบว่า มีการนำทุนทางวัฒนธรรมจากอุปตั้มไปใช้ในการสร้างสรรค์สินค้าทางวัฒนธรรมจำนวนมากแต่ก็มีการศึกษาอย่างระบบจำนวนน้อยที่จะชี้ให้เห็นภาพรวมของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) การกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของประเทศที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติที่จัดทำขึ้นให้ไทยเป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เป็นศูนย์กลางด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ของภูมิภาคสู่ความเป็นชาติการค้าและบริการเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัย แหล่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และมินิวัตกรรมสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นแนวโน้มการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์จะพบมากขึ้นโดยเฉพาะในอุตสาหกรรมขนาดกลางถึงขนาดย่อม (SMEs) นอกจากนั้น การปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่แนวคิดเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เปลี่ยนการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ของรัฐบาลหรือ Thailand 4.0 นั้นรัฐให้ความสำคัญกับกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรมและบริการที่มีมูลค่าสูง

(Creative, Culture & High Value Services) (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,ออนไลน์) ดังนั้นงานศึกษาค้นคว้าจิตรกรรมฝาผนังที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์นั้นควรได้รับการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง

เอกสารอ้างอิง

- กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์. 2555. **สถานภาพอุปถัมภ์อีสานศึกษา**.เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ มอช วิจัย ครั้งที่ 6, 25-27 กรกฎาคม 2555.
- กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์. 2560. “สถานภาพอุปถัมภ์อีสานศึกษาในช่วง พ.ศ.2554-2559” ใน **วารสารวิถีสังคมมนุษย์**. ปีที่ 5 (1), 82-112.
- ไพโรจน์ สโมสรและคณะ. 2532. **จิตรกรรมฝาผนังอีสาน**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.**ประเทศไทย 4.0**. (ออนไลน์)สืบค้นจาก <http://library2.parliament.go.th/>.

Translated Thai References

- Samosorn P (1989). **Isan Murals Painting**. Bangkok :
Amarin Printing Group .
- The secretariat of the house of representatives.**Thailand4.0**. (Online)
from <http://library2.parliament.go.th/>.
- Yanpisit, K.(2012). **A Status of Isan Murals Studies**. The 6th Research
Conference on July -25 27, 2012, Ubon Ratchathani
University.
- Yanpisit, K.(2017). A Status of Isan Murals in the 2011-2016 in **Journal
of The Way Human Society**. 5(1), p 82-112.